

Правове регулювання надання волонтерської допомоги Збройним Силам України: напрями та види

Прохоренко Михайло Михайлович¹, Алієв Роман Вагіфович²

Опубліковано	Секція	УДК
30.09.2024	Право	342.9

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14176175>

Анотація. У статті проаналізовано правове регулювання волонтерської діяльності в контексті підтримки Збройних Сил України. Особлива увага приділяється історичним передумовам та сучасним викликам, що виникли внаслідок російської збройної агресії, розпочатої у 2014 році. Визначено ключові аспекти волонтерської діяльності, яка включає матеріально-технічну підтримку, медичну допомогу, та гуманітарну підтримку. Розглянуто базові нормативно-правові акти, зокрема Закон України «Про волонтерську діяльність», та з'ясовано, що попри наявність регулювань, існує нагальна потреба у їх удосконаленні.

З огляду на зростаючі потреби воєнного часу, встановлено, що державна підтримка волонтерської діяльності виявляється недостатньою, особливо в аспектах фінансування та правового захисту учасників. Основні виклики пов'язані з відсутністю спеціальних програм для волонтерів, віковими обмеженнями, та недостатньою координацією між державними структурами та волонтерськими організаціями.

Наукове дослідження підкреслює необхідність удосконалення існуючого законодавства з метою адаптації до воєнних реалій та забезпечення ефективнішої підтримки Збройних Сил України. Рекомендовано запровадити цільові програми для волонтерів, що займаються підтримкою армії, зокрема з питань соціального захисту та фінансування.

Дослідження також вказує на потребу розробки нових законодавчих ініціатив, які б допомогли відповісти на сучасні виклики та забезпечили більшу юридичну інтеграцію волонтерської діяльності в систему національної безпеки і оборони України. Запропоновано зміцнення правових гарантій для волонтерів, зокрема в частині їхньої безпеки та соціального захисту.

У результаті, дослідження підкреслено, що подальше вивчення і розвиток правових механізмів волонтерської діяльності в Україні є критично важливим для підтримки стійкості та ефективності національної безпеки і оборони в умовах воєнного стану. Важливим напрямком майбутніх досліджень є аналіз впливу законодавчих змін на

¹ кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та інноваційної освіти Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0719-2028>

² магістрант кафедри педагогіки та інноваційної освіти Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-6163-3629>

практичну діяльність волонтерів і їх взаємодію з військовими та цивільними структурами.

Ключові слова: волонтерська допомога, волонтерство, волонтерська діяльність, антитерористична операція, збройний конфлікт, правове регулювання, Збройні Сили України.

Legal regulation of volunteer assistance to the armed forces of Ukraine: directions and types

Abstract. The article analyzes the legal regulation of volunteering in the context of supporting the Armed Forces of Ukraine. Special attention is paid to the historical prerequisites and modern challenges that arose as a result of the Russian armed aggression that began in 2014. The key aspects of volunteer activity, which includes material and technical support, medical assistance, and humanitarian support, have been identified. The basic normative legal acts, in particular the Law of Ukraine "On Volunteering", were reviewed, and it was found that despite the existence of regulations, there is an urgent need for their improvement.

Given the growing needs of wartime, it was established that state support for volunteering is insufficient, especially in terms of funding and legal protection of participants. The main challenges are related to the lack of special programs for volunteers, age restrictions, and insufficient coordination between state structures and volunteer organizations.

The scientific study emphasizes the need to improve existing legislation in order to adapt it to military realities and ensure more effective support for the Armed Forces of Ukraine. It is recommended to introduce targeted programs for volunteers engaged in supporting the army, in particular, on issues of social protection and financing.

The study also points to the need to develop new legislative initiatives that would help respond to modern challenges and ensure greater legal integration of volunteer activities into the system of national security and defense of Ukraine. It is proposed to strengthen legal guarantees for volunteers, in particular in terms of their safety and social protection.

As a result, the study emphasized that the further study and development of legal mechanisms of volunteer activity in Ukraine is critically important for maintaining the stability and effectiveness of national security and defense under martial law. An important area of future research is the analysis of the impact of legislative changes on the practical activities of volunteers and their interaction with military and civilian structures.

Key words: voluntary assistance, volunteering, anti-terrorist operation, armed conflict, legal regulation.

Вступ

У сучасному світі волонтерський рух набуває все більшого значення, особливо у контексті забезпечення допомоги військовим формуванням під час збройних конфліктів. Збройні Сили України, зіткнувшись з безпрецедентними викликами, значною мірою покладаються на волонтерську підтримку, що зумовлює актуальність правового регулювання цієї діяльності. Регулювання волонтерської допомоги Збройними Силами України має кілька важливих напрямів і видів, що включають логістичну, медичну, інформаційну підтримку та забезпечення потреб особистого характеру військовослужбовців.

Проте, наукова спільнота висловлює занепокоєння стосовно відсутності чіткої, всебічно розробленої нормативно-правової бази, що регламентує цю діяльність. Це призводить до правової невизначеності, що може обмежувати потенціал волонтерських ініціатив або навіть ставити під загрозу їх легітимність та ефективність. Зокрема, неврегульованість таких аспектів, як фінансування волонтерських організацій, відповідальність за розподіл ресурсів, забезпечення безпеки волонтерів в районі

бойових дій, а також координація їх діяльності з офіційними військовими структурами, потребують нагального вирішення.

Особливі труднощі виникають через динамічний характер збройних конфліктів, що вимагає гнучкості правового регулювання, здатного адаптуватися до змінних умов критично важливими.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сучасному етапі академічний дискурс у галузі правового регулювання волонтерської допомоги Збройним Силам України набуває особливої актуальності, враховуючи контекст триваючого збройного конфлікту. Провідні вітчизняні дослідники, такі як В. Горінов [2], О. Липитчук, О. Денисенко, О. Кін [5], О. Литвин [3], зосередили увагу на системному аналізі правових рамок волонтерської діяльності в Україні. В їхніх наукових працях розкриваються не тільки правові аспекти, але й мотиваційні фактори волонтерства, динаміка розвитку волонтерського руху та його вплив на суспільство в умовах війни.

Особливу значущість у дослідженнях займає вивчення та потреб. У зв'язку з цим, вивчення міжнародного досвіду та практик, а також адаптація існуючих законодавчих ініціатив під специфіку волонтерської діяльності в Україні, є мотивації громадян до участі в волонтерських ініціативах та їхнього потенціалу у здійсненні волонтерської допомоги Збройним Силам України в умовах воєнного стану. Аналізується взаємодія державних структур та волонтерських організацій, що є критичною для ефективного вирішення нагальних потреб Збройних Сил України.

В контексті правового регулювання волонтерської допомоги Збройним Силам України вчені звертають увагу на значний пробіл у наукових дослідженнях, пов'язаних з розробкою та застосуванням ефективних правових механізмів, котрі б гарантували довготривалість та адаптивність волонтерської діяльності у поствоєнні часи. Запропоновані правові інструменти повинні охоплювати регулювання відносин між учасниками волонтерського руху, забезпечувати захист їхніх прав та впроваджувати належні заходи державної підтримки.

Мета статті – аналіз існуючих нормативно-правових актів, що регулюють волонтерську допомогу Збройним Силам України, ідентифікації правових прогалин та розробки пропозицій щодо вдосконалення законодавчої бази у напрямках та видах цієї допомоги.

Результати

Правове регулювання волонтерської допомоги Збройним Силам України становить суттєвий аспект національної оборонної політики, особливо у контексті воєнних конфліктів, які мають історичні передумови у військових конфліктах, національно-визвольних рухах та соціально-економічних кризах [1, С. 64-65]. В рамках аналізу правового регулювання волонтерської допомоги Збройним Силам України, наукове співтовариство зосереджує увагу на сучасних викликах, викликаних повномасштабною збройною агресією Російської Федерації, що розпочалася 24 лютого 2022 року. Згідно з Указом Президента України № 64/2022, який ініціював введення воєнного стану, спочатку на 30 днів із подальшими продовженнями, волонтерська діяльність значно розширилася, охоплюючи напрямки як-от матеріально-технічна підтримка військовослужбовців, постачання медичних засобів, гуманітарна допомога та розміщення внутрішньо переміщених осіб. Емпіричні дані вказують, що кожен другий громадянин України брав або бере участь у волонтерській допомозі, демонструючи глибокий рівень залучення як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні. Незважаючи на широкомасштабну підтримку, науковці ідентифікують ряд суттєвих недоліків у правовому забезпеченні волонтерської діяльності, зокрема, відсутність державного фінансування та цільових програм, обмеження за віком учасників, та недостатню державну підтримку волонтерів. Ці недоліки вказують на прогалини у

механізмах взаємодії між волонтерами та державними органами, що є ключовим для розвитку ефективної волонтерської інфраструктури в Україні [4].

Враховуючи розширення обсягів та видів волонтерської діяльності, виникає необхідність посилення правового регулювання, що передбачає не тільки захист прав волонтерів, а й адаптацію законодавства до потреб сил оборони та забезпечення ефективної координації діяльності волонтерів. Б.О. Логвиненко вказує на значення адміністративного права в реалізації національної політики, особливо у контексті людиноцентричного підходу у правовому регулюванні волонтерської діяльності на державному рівні [6, С. 128].

Правове регулювання волонтерської допомоги Збройним Силам України має своє відображення в ряді нормативно-правових актів, ключовим з яких є Закон України «Про волонтерську діяльність» № 3236-VI, прийнятий 19 квітня 2011 року [11]. Згідно із законодавством, волонтерська діяльність характеризується як благодійність, що включає добровільну, соціально спрямовану, неприбуткову допомогу через виконання робіт та надання послуг безоплатно, з особливим акцентом, в тому числі, на задоволення потреб сил оборони та забезпечувальних цивільних структур потреб оборони.

З моменту прийняття Закону України «Про волонтерську діяльність», чотирнадцять додаткових законодавчих ініціатив було втілено з метою модифікації та удосконалення цього регуляторного акту. Реакція законодавчих органів зазвичай відбувається реактивно, після виникнення проблем, замість антиципації можливих викликів. Наприклад, у 2018 році, відповідно до воєнної необхідності, відбулося розширення областей застосування волонтерської діяльності в районі бойових дій проти збройної агресії російської федерації у східних областях України, що підпорядковувались юрисдикції Операції об'єднаних сил. Також було законодавчо закріплено право на одноразову грошову допомогу у разі загибелі або інвалідності волонтерів, які працювали у зазначених районах [4].

З початком повномасштабної війни, дослідження підтверджують, що майже кожен другий українець взяв участь у волонтерській діяльності, свідчення високої мобілізаційної активності суспільства в умовах війни. Значні зміни у волонтерських процесах, спричинені воєнними діями, обумовили адаптацію законодавства для забезпечення адекватного захисту учасників волонтерської діяльності. Важливим елементом правового реагування стало ухвалення 15 серпня 2022 року закону, що вносить зміни до основного Закону про волонтерську діяльність, що відображає нові вимоги та умови [9].

Наявність недостатнього правового захисту українських волонтерів під час дії воєнного стану залишається важливою проблематикою, що потребує ретельного розгляду та адекватної законодавчої відповіді. Учасники волонтерських ініціатив, зокрема ті, що забезпечують підтримку складових сил оборони або допомагають жертвам війни, часто стикаються з порушеннями своїх прав або навіть опиняються у ситуаціях підвищеного ризику через відсутність належних законодавчих гарантій. Волонтери можуть стати жертвами не тільки збройних конфліктів, але й ворожих дій з боку деяких елементів цивільного населення. Неврегульований правовий статус волонтера створює підґрунтя для правових непорозумінь із державними інституціями та може призвести до кваліфікації їхніх дій як незаконних. В.С. Сірко вказує на критичну потребу розвитку правових механізмів захисту волонтерів у випадках порушення їхніх прав та безпеки, а також на необхідність поліпшення процедур юридичної підтримки та гарантування безпеки волонтерів [16, С. 125].

Крім того, недостатність соціально-правового регулювання волонтерських ініціатив може сприяти поширенню шахрайських дій серед волонтерської спільноти. Зареєстровані випадки, коли особи, що маскуються під волонтерів, використовують інтернет-платформи для збору коштів нібито на підтримку Збройних Сил України, але

насправді перераховують зібрані кошти на особисті потреби. Через відсутність ефективних механізмів перевірки та контролю такі дії можуть маскуватися під легітимну волонтерську діяльність, що згодом спричиняє фінансові втрати для донорів та підриває довіру до волонтерського руху в цілому [15].

Серед законодавчих актів, які загалом структурують волонтерську діяльність на допомогу Збройним Силам України, можна виділити: Закони України «Про волонтерську діяльність», «Про громадські об'єднання», «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», «Про гуманітарну допомогу», а також Податковий кодекс України, який зазнав змін за допомогою Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності та діяльності неприбуткових установ та організацій у воєнний час», ухваленого 15.08.2022 року [10]. Ці зміни були спрямовані на створення додаткових гарантій для волонтерів, спрощення відповідності між податковим законодавством та спеціальними законодавчими актами.

Водночас, додаткове регулювання волонтерської діяльності здійснюється через підзаконні акти, такі як постанови Кабінету Міністрів України, акти Міністерства оборони України та інших органів військового управління. Значуща частина регулювання базується на нормах цивільного законодавства, що встановлює правовий порядок здійснення цивільних прав та обов'язків, корпоративної участі, управління та інших відносин, підкріплених рівноправністю та майновою незалежністю сторін [7, С. 182].

Паралельно з модифікаціями у законодавчій сфері, на місцевому рівні ініціюються та реалізуються цілеспрямовані програми, спрямовані на підтримку та розвиток волонтерської діяльності, що відображають амбіції територіальних спільнот укріпити волонтерську участь у становленні цивільного суспільства та правової держави [8]. До пріоритетних напрямків даних програм за звичай входять:

- підтримка громадян, що постраждали внаслідок надзвичайних ситуацій, дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, а також у зв'язку з антитерористичними операціями, заходами забезпечення національної безпеки і оборони;

- підтримка Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів та державних установ у період особливих правових режимів, включно з воєнним чи надзвичайним станом, здійснення антитерористичних операцій, забезпечення національної безпеки і оборони [8].

На сьогодні, в умовах воєнного часу невідкладно вимагається удосконалення законодавства, яке регулює волонтерську діяльність в Україні. Відповідаючи на зростаючі виклики, Кабінет Міністрів України адаптує підзаконні нормативно-правові акти до поточних потреб. Зокрема, в постанову «Про затвердження Порядку надання волонтерської допомоги за окремими напрямками волонтерської діяльності» від 05 серпня 2015 року № 556 були внесені зміни, які визначають, що волонтери, що не мають відповідної підготовки, мають бути залучені тільки до діяльності поза небезпечними зонами надзвичайних ситуацій, щоби підтримувати аварійно-рятувальні та медичні формування [13]. І хоча це стосується виключно випадків надання волонтерської допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру, на нашу думку, така вимога повинна розповсюджуватися і на волонтерів, що надають волонтерську допомогу Збройним Силам України в районі ведення бойових дій. Це спрямовано на захист волонтерів без необхідної підготовки від потенційних ризиків для їх життя та здоров'я. Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування отримали повноваження залучати волонтерів, які пройшли відповідну підготовку для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного та природного

характеру, формуючи заздалегідь списки підготовлених волонтерів. На жаль, таких вимог до волонтерів, що відправляються до району ведення бойових дій поки не передбачені.

Також потребує доповнень постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 № 604, яка регулює порядок та умови виплати одноразової грошової допомоги у випадку загибелі (смерті) або інвалідності волонтера внаслідок поранення, контузії, травми чи каліцтва, отриманих під час надання волонтерської допомоги у районі проведення антитерористичної операції, здійснення заходів з забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, бойових дій та збройного конфлікту. За цією постановою, у разі загибелі волонтера під час надання допомоги в зазначених районах, його батькам та утриманцям виплачується одноразова грошова допомога у розмірі 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, встановлених законом на дату загибелі (смерті).

У контексті правового регулювання волонтерської допомоги Збройним Силам України, суттєве значення має компенсаційний механізм для волонтерів, які стають інвалідами внаслідок отриманих поранень або каліцтв під час участі в антитерористичних операціях, діяльності, спрямованій на підтримку національної безпеки, оборони, а також стримування та протистояння збройній агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях. Згідно із нормами чинного законодавства, розмір одноразової грошової допомоги залежить від групи інвалідності: для інвалідів I групи призначається 250 прожиткових мінімумів працездатних осіб; для II групи – 200 прожиткових мінімумів; для III групи – 150 прожиткових мінімумів.

Визначення суми виплат базується на прожитковому мінімумі, що діє на момент встановлення інвалідності.

Однак, Кабінет Міністрів України встановив обмеження, що виключають виплату одноразової допомоги у випадках, коли загибель або поранення волонтера настало через злочинні дії, адміністративні правопорушення, стан алкогольного чи наркотичного сп'яніння, самопошкодження або надання завідомо неправдивих відомостей [12].

З огляду на зазначені вище обмеження та умови виплати компенсацій, очевидно є потреба в модифікації чинних правил для адекватного реагування на змінені обставини в умовах воєнного стану. Ця постанова була прийнята з урахуванням лише збройної агресії на сході України виключно в межах Донецької та Луганської областей, тому необхідно переглянути її положення в контексті масштабної військової інтервенції Росії, з метою запобігання зловживанням у процесі призначення належних виплат волонтерам та їх родичам, враховуючи реалії повномасштабного вторгнення.

Для запобігання потенційним зловживанням необхідно розробити ефективний механізм, що дозволить чітко визначити критерії та умови, за якими волонтери та їх сім'ї зможуть отримати таку грошову допомогу. Це має підтримати мотивацію волонтерів з надання волонтерської допомоги Збройним Силам України в умовах воєнного стану.

Висновки

Правове регулювання волонтерської допомоги Збройним Силам України включає ряд специфічних аспектів, що охоплюють комплекс заходів та ініціатив, які вимагають цілісного вдосконалення законодавчих рамок. Серед ключових аспектів волонтерської діяльності виділяються матеріально-технічна підтримка, медична допомога, гуманітарна підтримка, розвиток волонтерських організацій, правовий захист волонтерів, та міжнародне співробітництво. Ці напрямки вимагають створення адекватних правових механізмів, які б забезпечили належну підтримку та захист волонтерських ініціатив. Законодавчі зміни мають бути спрямовані на забезпечення достатніх ресурсів, юридичного захисту, та інтеграцію волонтерських зусиль у

загальнодержавні рамки підтримки та оборони. Адаптація правових норм до сучасних викликів воєнного часу та соціальної нестабільності є критичною для зміцнення цивільного суспільства та підтримки національної безпеки та оборони України.

Перспективи подальших досліджень у сфері правового регулювання волонтерської допомоги Збройним Силам України повинні зосередитися на аналізі та вдосконаленні нормативно-правових актів, з метою оптимізації взаємодії між органами військового управління, військовими частинами та волонтерськими організаціями, розширення правових гарантій для учасників волонтерської діяльності, та підвищення ефективності волонтерської допомоги під час дії правового режиму воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Вашкович В.В. Адміністративно – правове забезпечення волонтерства як складова соціальної функції держави: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ужгород, 2019. 219 с.
2. Горінов П. В. Адміністративно-правовий статус волонтера у період дії воєнного стану в Україні. Київський часопис права. 2022. № 3. С. 54–61.
3. Денисенко А. О., Кін О. М. Деякі аспекти військового волонтерства в Україні. Соціальні аспекти військово-професійної діяльності сектора безпеки і оборони: виклики сьогодення : збірник тез доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 20 травня 2021 р.). Харків, 2021. С. 135–137.
4. Кахнова М. Підтримати небайдужих: як допомогти розвитку волонтерського руху. URL: <https://mind.ua/openmind/20241526-pidtrimati-nebajduzhih-yak-dopomogti-rozvitku-volonterskogo-ruhu> (дата звернення: 22.08.2024).
5. Липитчук О. В. Тенденції розвитку волонтерського руху в Україні. SCIENTIFIC COLLECTION «INTERCONF». 2022. № 118. С. 180–188.
6. Логвиненко Б.О. Адміністративно-правове забезпечення деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2023. Вип. 2. С. 126–130.
7. Маротчак І. Ю. Договір як акт вільного волевиявлення сторін. Римське право і сучасність : матеріали Міжнар. наук. конф. (Одеса, 6 червня 2014 р.). С. 181–183.
8. Програма сприяння розвитку волонтерства територіальної громади на 2023-2027 роки. URL: <https://rm.coe.int/municipalprogramme-on-promotion-of-volunteer-activities/1680a84b7b> (дата звернення 20.08.2024 р.).
9. Про внесення змін до Закону України «Про волонтерську діяльність» щодо підтримки волонтерської діяльності: Закон України від 15.08.2022 р. № 2519-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2519-20> (дата звернення: 21.10.2024).
10. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності та діяльності неприбуткових установ та організацій в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України : Закон України від 15.08.2022 р. № 2520-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2520-20#Text> (дата звернення: 21.08.2024).
11. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 року № 3236-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення: 20.08.2024).
12. Про затвердження Порядку виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого під час надання волонтерської допомоги в районі проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, бойових дій та збройного конфлікту : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2015. № 604. URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/604-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.08.2024).
13. Про затвердження Порядку надання волонтерської допомоги за окремими напрямками волонтерської діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 р. № 556. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 22.08.2024).
14. Псевдоволонтери: як шахраї наживаються на війні та як не стати жертвою. URL: https://vgholos.ua/news/psevdivolonteriv_1426272.html (дата звернення: 22.08.2024).
15. Сірко В.С. Волонтерство під час війни в Україні: права та гарантії. Південноукраїнський правничий часопис. 2023. Вип. 2. С. 124–129.